

ارزیابی وضعیت سبک مقابله‌ای مذهبی در بین دانشجویان

دانشگاه پیام نور و ارتباط آن با هوش معنوی

ولی الله خوش طینت^۱

چکیده

به منظور ارزیابی وضعیت سبک مقابله‌ای مذهبی در بین دانشجویان دانشگاه پیام نور و ارتباط آن با هوش معنوی مطالعه‌ای در بین دانشجویان در حال تحصیل در جریان نیمسال دوم سال تحصیلی ۱۳۸۸-۱۳۸۹ دانشگاه پیام نور مرکز اردبیل انجام گرفت و تعداد ۴۰۰ نفر از دانشجویان به عنوان نمونه‌ی آماری به شیوه‌ی خوشه‌ای تصادفی انتخاب گردید. نتایج تحلیل نشان داد که: وضعیت هوش معنوی و مؤلفه‌های آن شامل تفکر وجودی نقادانه، معناسازی شخصی، هشیاری متعالی و بسط حالت هوشیاری، هم در بین دانشجویان دختر و هم در بین دانشجویان پسر به طور معنی داری بالاتر از حد متوسط است. اما وضعیت پیوند معنوی در نزد دانشجویان پسر در حد متوسط است. از بین دانشجویان مورد مطالعه، ۵ درصد دارای سبک مقابله‌ای منفی و ۹۵ درصد دارای سبک مقابله‌ای مثبت هستند و اما متغیرهای هوش معنوی توان تبیین معنی‌دار سبک‌های مقابله‌ای را نداشتند. پس در حالت کلی می‌توان گفت که اغلب دانشجویان دارای سبک مقابله‌ای مثبت بوده‌اند و پیش‌بینی در جامعه‌ی همگن، اغلب معنی‌دار نمی‌باشد.

واژگان کلیدی:

هوش معنوی، تفکر وجودی نقادانه، سبک مقابله‌ای، مذهب

۱- استادیار گروه الهیات و علوم اسلامی دانشگاه پیام نور، اردبیل، ایران

نشانی الکترونیک: vkhoshtinat@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۹۲/۱۲/۱۵

تاریخ دریافت مقاله: ۹۲/۹/۲۸

نوع مقاله: پژوهشی

مقدمه

زندگی بشر مبارزه پایان ناپذیری بوده و قدرت مقابله و سازگاری او تنها پایگاه مستحکمی است که متضمن بقای او و رهگشای او در ادامه مبارزه است. مقابله^۱ یا کنار آمدن، فرآیندی پویا، مداوم، پیشرونده و حفظ کننده زندگی است که به واسطه‌ی آن موجود زنده خود را با تغییرات مداوم محیط منطبق می‌کند. شیوه‌های مقابله‌ای فرد تعیین کننده‌ی موقعیت فرد در طیف سلامتی و بیماری روانی است که بکارگیری مناسب آن منجر به ارزیابی درست موقعیت، احساس امنیت، دستیابی به حمایت، انعطاف پذیری، رشد و کسب هویت در فرد می‌گردد (عظیمی، ضرغامی؛ ۱۳۸۱ش، ص ۳۸). روش مقابله با مشکلات و یا به عبارتی کنار آمدن با چالش‌های زندگی متعدد بوده و حتی با گذشت زمان تغییر پیدا می‌کند؛ یکی از این روش‌ها، مقابله مذهبی^۲ است. مقابله مذهبی روشی است که انسان‌ها در آن از عقاید و شعائر مذهبی جهت رویارویی با مشکلات و فشارهای زندگی بهره می‌گیرند (کونیک^۳ و همکاران، ۱۹۹۷م، ص ۳۶۶). افراد در مقابله مذهبی از منابع مذهبی مثل دعا و نیایش، توکل و توسل به خداوند و ... برای مقابله با چالش‌های زندگی استفاده می‌کنند. یافته‌های پژوهشگران نشان داده‌اند که؛ از آنجایی که این نوع مقابله‌ها هم منبع حمایت عاطفی و هم وسیله‌ای برای تفسیر درست حوادث زندگی هستند، می‌توانند مقابله‌های بعدی را تسهیل نمایند. بنابراین به کارگیری این روش مقابله‌ای برای افراد سلامت ساز است (بهرامی احسان، ۱۳۸۴ش، ص ۲۵۰). سید موسوی و همکاران (۱۳۸۷ش). در پژوهشی به منظور بررسی رابطه راهبردهای مقابله مذهبی با تعالی پس ضربه‌ای و درماندگی در دانشجویان، ۳۸۱ دانشجوی مقطع کارشناسی (۲۵۷ زن و ۱۲۴ مرد) سه دانشگاه شهید بهشتی، علامه طباطبائی و شاهد را به عنوان نمونه انتخاب کردند. تحلیل داده‌ها نشان داد

که، استفاده از راهبردهای مقابله مذهبی مثبت با تعالی پس ضربه‌ای و راهبردهای مذهبی منفی با درماندگی، رابطه مثبت و معنی دار دارند. هم چنین نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که مقابله مذهبی مثبت و راهبردهای مقابله مذهبی مبتنی بر اسلام قادر به پیش‌بینی تعالی پس ضربه‌ای و راهبردهای مقابله مذهبی منفی قادر به پیش‌بینی درماندگی هستند.

حسنی واجاری و بهرامی احسان (۱۳۸۴ش.) در بررسی نقش مقابله مذهبی و خوشبختی معنوی در تبیین سلامت روان، ۱۲۰ نفر از دانشجویان دانشگاه تهران را انتخاب کردند. در این پژوهش رابطه بین مقابله مذهبی مثبت و منفی، خوشبختی معنوی و تحصیلات و متغیرهای سلامت روان (کل)، شکایات جسمانی، اضطراب و بی‌خوابی، نارساکنش وری اجتماعی و افسردگی بررسی شد. نتایج نشان داد که بین سبک مقابله مذهبی منفی و سلامت روان هم‌بستگی معنادار منفی وجود دارد. ولی بین سبک مقابله مذهبی مثبت با سلامت روان رابطه معناداری مشاهده نشد. همچنین بین خوشبختی معنوی با سلامت روان هم‌بستگی معنادار مثبت مشاهده شد. شعاع کاظمی (۱۳۸۸ش.) در پژوهشی که با هدف تعیین نحوه استفاده از مقابله‌های مذهبی خصوصاً در بعد شناختی توکل به خداوند، دعا، انجام خیرات و اعتقاد به مرگ و معاد در زنان و مردان مبتلا به بیماری تصلب چندگانه بافت‌ها و سلامت روان، که بر روی ۵۰ نفر از بیماران ۲۵-۴۰ ساله مبتلا به تصلب چندگانه بافت‌ها (بیماری ام‌اس) بودند انجام داد، به این نتیجه رسید که استفاده از مقابله‌های مذهبی در بین دو گروه (زنان و مردان) مبتلا به MS تفاوت معنی‌داری ندارد ولی بین مقابله مذهبی بالا و سلامت روان تفاوت معنادار وجود دارد. پارگامنت^۴ (۱۹۹۷م.) نیز تأثیرات مثبتی را برای انواع گوناگون سازگاری دینی یافته است؛ مقصود از این نوع سازگاری، نحوه رفتاری یا

تفکری است که به افراد کمک می‌کند از استرس و عواطف منفی ناشی از آن بپرهیزند یا دست کم از آثار آن بکاهند. پارگامنت، تعدادی قابل توجه از مطالعات مرتبط با این فرایند را بررسی کرد و نشان داد غالباً افراد مذهبی، سالمندان، زنان، فقیران، تحصیل نکرده‌ها، سیاهان و بیوه‌ها از این نوع سازگاری در مشکلاتی از قبیل داغدیدگی‌ها و بیماری‌های شدید بهره می‌گیرند دلیل این امر شاید آن باشد که این گونه افراد، منابع جایگزین کمتری در اختیار دارند. طبق یافته‌های کال^۵ (۲۰۰۷م)، بین منابع مذهبی و نحوه کنارآمدن با بیماری‌ها ارتباط وجود دارد و شکل‌های مختلف مقابله مذهبی با مهارت‌های مقابله با مشکلات، ارتباط پیدا می‌کند. از طرف دیگر، رفتارها و عقاید مذهبی مانند توکل به خداوند، عبادت، داشتن معنا و هدف در زندگی، احساس تعلق به منبعی والا تر و امیدواری به یاری خداوند از جمله عواملی‌اند که باعث می‌شوند فرد در مواجهه با حوادث فشارزای زندگی احساس آرامش کرده و آسیب کمتری را متحمل شود.

هدف از این تحقیق، بررسی وضعیت هوش معنوی در بین دانشجویان دختر و پسر، بررسی وضعیت مقابله در بین دانشجویان دختر و پسر و بررسی رابطه بین هوش معنوی با مقابله مذهبی است.

روش تحقیق

روش نمونه‌گیری: در این پژوهش از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی برای نمونه‌گیری استفاده شد. بدین منظور از بین رشته‌های مختلف تحصیلی، ابتدا به طور تصادفی، کلاس‌های درس انتخاب شد. سپس در داخل کلاس‌ها، دانشجویان به عنوان واحد نمونه‌گیری انتخاب شدند این دانشجویان از بین

دانشجویان مرکز اردبیل در جریان نیمسال دوم سال تحصیلی ۱۳۸۸-۱۳۸۹ بودند.

حجم نمونه‌ی آماری: حجم نمونه آماری براساس جدول کرجسی- مورگان محاسبه گردید. براساس جدول مذکور با احتساب $\alpha=0/05$ از جامعه‌ای به حجم ۷۰۰۰ بایستی نمونه‌ای ۳۶۴ نفری و از جامعه‌ای به حجم ۸۰۰۰ نفر نمونه‌ای ۳۶۷ نفری انتخاب نمود. در این پژوهش هم برای رعایت کفایت نمونه و هم با توجه به خوشه‌ای بودن روش نمونه‌گیری، نمونه‌ای با حجم ۴۰۰ نفر انتخاب

گردید. لازم به توضیح است که به هنگام استفاده از فرمول
$$\frac{Z^2 \alpha/2 p \cdot q \cdot n}{d^2}$$

$n=$ که در آن $p = q = 0/5$ (بیشترین مقدار ممکن واریانس صفت‌های مورد مطالعه) نیز رقم $n = 400$ به عنوان نمونه آماری محاسبه می‌گردد (کرجسی و مورگان؛ ۱۹۷۰م). از بین افراد نمونه‌ی آماری ۲۹۷ نفر معادل ۷۴/۳ درصد دانشجوی مؤنث و ۱۰۳ نفر معادل ۲۵/۷ درصد دانشجوی مذکر بوده‌اند.

در این پژوهش برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز؛ علاوه بر ۶ سؤال جهت اخذ اطلاعات دموگرافیک جنسیت، رشته‌ی تحصیلی، ترم، معدل کل، نوع سکونت و نوع پذیرش از ۳ پرسش‌نامه به شرح زیر استفاده شد:

۱: آزمون خودسنجی هوش معنوی^۷: این آزمون توسط کینگ^۷ (۲۰۰۸م) به منظور اندازه‌گیری تنوع رفتاری، جریان فکری و ویژگی‌های ذهنی افراد در ۲۴ آیتم ساخته شده است. آزمون دارای ۴ زیر مقیاس به نام‌های تفکر وجودی نقادانه^۸، معناسازی شخصی^۹، هشیاری متعالی^{۱۰}؛ بسط حالت هشیاری^{۱۱} است. کینگ ابتدا یک آزمون ۴۲ سؤالی ساخته و آن را بر روی یک نمونه‌ی ۶۱۹ نفری از دانشجویان (شامل ۴۸۸ دانشجوی مؤنث و ۱۳۱ دانشجوی مذکر) با میانگین سنی ۲۲/۵۳ سال و انحراف معیار ۵/۵ و دامنه‌ی تغییرات ۱۷ تا ۵۹ سال اجرا

نموده و ویژگی‌های روانسنجی آن را بررسی و پایایی آن را به شرح جدول ۱ گزارش کرده است.

جدول ۱: ویژگی‌های روانسنجی هوش معنوی (پایایی و روایی) آزمون ۴۲ سؤالی

مؤلفه‌ها	آلفای کرونباخ	میانگین هم‌بستگی درون مؤلفه‌ای	مقدار ویژه *
تفکر وجودی نقادانه	۰/۸۸	۰/۴۱	۱۴/۸۷
هشیاری متعالی	۰/۸۷	۰/۴۷	۳/۰۱
بسط حالت هشیاری	۰/۸۹	۰/۴۷	۲/۲۵
معناسازی شخصی	۰/۹۴	۰/۵۹	۱/۶۰
کل مقیاس	۰/۹۵	۰/۳۶	-

* پس از شناسایی ۴ عامل، همه‌ی بارهای عاملی معنی‌دار بالای ۰/۳۵ بوده است.

کینگ پس از بررسی و حذف ۱۸ سؤال اضافی، آزمون ۲۴ آیتمی را مجدداً با یک گروه نمونه‌ی ۳۰۵ نفری از دانشجویان (شامل ۲۳۱ مؤنث و ۷۴ مذکر) با میانگین سنی ۲۵/۵۶ سال و انحراف معیار ۱۰/۹۳ و دامنه‌ی سنی ۱۸ تا ۸۱ سال اجرا نموده و ویژگی‌های روان سنجی آزمون ۲۴ سؤالی را به شرح جدول گزارش کرده است.

جدول ۲: ویژگی‌های روانسنجی (پایایی و روایی) آزمون ۲۴ سؤالی هوش معنوی

مؤلفه‌ها	آلفای کرونباخ	میانگین هم‌بستگی درون مؤلفه‌ای	مقدار ویژه *
تفکر وجودی نقادانه	۰/۷۸	۰/۳۴	۱۴/۸۷
معناسازی شخصی	۰/۷۸	۰/۴۲	۳/۰۱

هشیاری متعالی	۰/۸۷	۰/۴۹	۲/۲۵
بسط حالت هشیاری	۰/۹۱	۰/۶۹	۱/۶۰
کل مقیاس	۰/۹۲	۰/۳۴	-

* پس از شناسایی ۴ عامل، همه‌ی بارهای عاملی معنی دار بالای ۰/۳۵ بوده است.

در بین سؤالات (آیتم‌های) آزمون، آیتم ۶ بر عکس نمره‌گذاری می‌گردد. در این پژوهش، پس از ترجمه پرسش‌نامه‌ی ۲۴ سؤالی به زبان فارسی، پرسش‌نامه در اختیار تعدادی متخصص دینی، علوم تربیتی و زبان انگلیسی قرار گرفت و نظرات اصلاحی آن‌ها اعمال گردید. پرسش‌نامه‌ی نهایی در اختیار ۳۲ نفر از دانشجویان قرار گرفت که پایایی آن به روش آلفای کرونباخ به شرح جدول ۳ است:

جدول ۳: ویژگی‌های آزمون هوش معنوی و زیر مقیاس‌های آن

مؤلفه‌ها	تعداد سؤالات	شماره سؤالات	مقدار آلفا
تفکر وجودی نقادانه	۷	۱، ۳، ۵، ۹، ۱۳، ۱۷، ۲۱	۰/۶۸
معناسازی شخصی	۵	۷، ۱۱، ۱۵، ۱۹، ۲۳	۰/۷۱
هشیاری متعالی	۷	۲، ۶، ۱۰، ۱۴، ۱۸، ۲۰، ۲۲	۰/۶۳
بسط حالت هشیاری	۵	۴، ۸، ۱۲، ۱۶، ۲۴	۰/۶۱
کل مقیاس	۲۴		۰/۸۷

* سؤال ۶ بر عکس نمره‌گذاری می‌گردد.

مقیاس مقابله مذهبی^{۱۲} (RCS): این مقیاس توسط پارگامنت (۲۰۰۰م.) ساخته شده و شکل اولیه‌ی آن شامل ۱۰۰ گویه بود. فرم کوتاه آن که در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفت فرم ۱۴ سؤالی و مشخص کننده سبک مقابله‌ای مثبت و منفی بود. هر یک از مقیاس‌های مثبت و منفی شامل ۷ گویه بوده و به صورت طیف لیکرت چهارگزینه‌ای از اصلا= صفر تا خیلی زیاد= ۳ نمره‌گذاری

می‌گردند. گویه‌های ۱ تا ۷ سبک مقابله‌ای مثبت و گویه‌های ۸ تا ۱۴ سبک مقابله‌ای منفی را می‌سنجند. مقابله‌ی مذهبی مثبت سبک‌هایی از مواجه شدن با رویدادهای منفی زندگی است که در آن، فرد با بهره‌گیری از ارزیابی‌ها و تفاسیر مثبت مرتبط با یاری پروردگار، به استقبال رویدادها می‌رود؛ به عبارتی فرد معتقد است در موقعیت‌های خطرناک خدا او را تنها نخواهد گذاشت. اما در شکل دیگری از مقابله، تحت عنوان مقابله‌ی مذهبی منفی، فرد در موقعیت‌های دشوار، با خدا رابطه‌ی اجتنابی و نامطمئن دارد و منتظر عذاب الهی است (حسینی واجاری، بهرامی احسان، ۱۳۸۴ش). پایی این مقیاس در این مطالعه با روش هم‌سانی درونی، برابر ۰/۸۷ محاسبه شد.

داده‌های این پژوهش با استفاده از آزمونهای مداد- کاغذی (چاپی) به صورت میدانی جمع‌آوری گردید. بدین ترتیب که پرسشگران آموزش دیده در محیط‌های پژوهشی شامل پردیس دانشگاه، و کلاس‌های دانشگاه حاضر شده و پرسش‌نامه را در اختیار دانشجویان قرار می‌دادند و پس از تکمیل جمع‌آوری نمودند.

سوالات و فرضیه‌های پژوهش ابتدا در قالب جداول و نمودارهای آماری توصیف شده و با استفاده از روش‌های آماری زیر تحلیل گردیدند:

سوالات ۱ و ۲ با استفاده از آزمون t تک نمونه‌ای؛

سؤال ۳ با استفاده از آزمون کای اسکوار؛

سؤال ۴ با استفاده از آزمون هم‌بستگی پیرسون؛

سؤال ۵ با استفاده از آزمون رگرسیون لجستیک.

نتایج و بحث

توصیف وضعیت زمینه‌ای پاسخ‌گویان

جدول ۴: توزیع فراوانی و درصدی پاسخ‌گویان بر حسب نوع بومی و غیر بومی بودن

نوع سکونت	فراوانی	درصد	درصد تصحیح شده
بومی	۳۴۵	۸۶/۳	۹۲/۵
غیر بومی	۲۸	۷/۰	۷/۵
کل	۳۷۳	۹۳/۰	۱۰۰
بدون پاسخ	۲۷	۶/۷	-
کل	۴۰۰	۱۰۰	-

ولی الله خورشید طینت

طبق داده‌های جدول ۴؛ ۳۷۳ نفر معادل ۹۳ درصد نوع سکونت خود را مشخص نموده‌اند و از بین کسانی که نوع سکونت خود را تعیین کرده‌اند، ۹۲/۵ درصد دانشجوی بومی و ۷/۵ درصد دانشجوی غیر بومی شهرستان اردبیل هستند.

جدول ۵: توزیع فراوانی و درصدی پاسخ‌گویان بر حسب نوع پذیرش در دانشگاه

نوع پذیرش	فراوانی	درصد	درصد تصحیح شده
فراگیر	۱۶	۴/۰	۴/۲
کنکور سراسری	۳۶۱	۹۰/۳	۹۵/۸
کل	۳۷۷	۹۴/۳	۱۰۰
بدون پاسخ	۲۳	۵/۸	-
کل	۴۰۰	۱۰۰	-

طبق داده‌های جدول ۵؛ ۳۷۷ نفر معادل ۹۴/۳ درصد نوع پذیرش خود را مشخص نموده‌اند و از بین کسانی که نوع پذیرش خود را تعیین کرده‌اند، ۴/۲ درصد از طریق آزمون فراگیر و ۹۵/۸ درصد از طریق کنکور سراسری به دانشگاه راه یافته‌اند.

سؤال ۱: وضعیت هوش معنوی در بین دانشجویان دانشگاه پیام نور به تفکیک دختر و پسر چگونه است؟

جدول ۶: مقایسه‌ی هوش معنوی و مؤلفه‌های آن به تفکیک دانشجویان مونث و مذکر با حد وسط

تعداد جنس	میانگین	انحراف معیار	معیار مقایسه *	t	درجه آزادی	Pvalue (مقدار پی)	اختلاف میانگین
تفکر وجودی نقادانه مؤنث مذکر	۱۶/۱	۳/۸	۱۴	۹/۵	۲۹۶	۰/۰۰۰	۲/۱
	۱۵/۲	۳/۷	۱۴	۳/۳	۱۰۲	۰/۰۰۱	۱/۲
معنا سازی شخصی مؤنث مذکر	۱۴/۱	۳/۱	۱۰	۲۳/۰	۲۹۶	۰/۰۰۰	۴/۱
	۱۲/۷	۳/۴	۱۰	۸/۱	۱۰۲	۰/۰۰۰	۲/۷
هشیاری متعالی مؤنث مذکر	۱۷/۱	۴/۱	۱۴	۱۳/۰	۲۹۶	۰/۰۰۰	۳/۱
	۱۶/۵	۳/۵	۱۴	۷/۳	۱۰۲	۰/۰۰۰	۲/۵
بسط حالت هشیاری مؤنث مذکر	۱۳/۳	۲/۹	۱۰	۱۹/۸	۲۹۶	۰/۰۰۰	۳/۳
	۱۲/۵	۳/۵	۱۰	۷/۴	۱۰۲	۰/۰۰۰	۲/۵
هوش معنوی مؤنث مذکر	۶۰/۶	۱۰/۶	۴۸	۲۰/۳	۲۹۶	۰/۰۰۰	۱۲/۶
	۵۶/۹	۹/۶	۴۸	۹/۴	۱۰۲	۰/۰۰۰	۸/۹

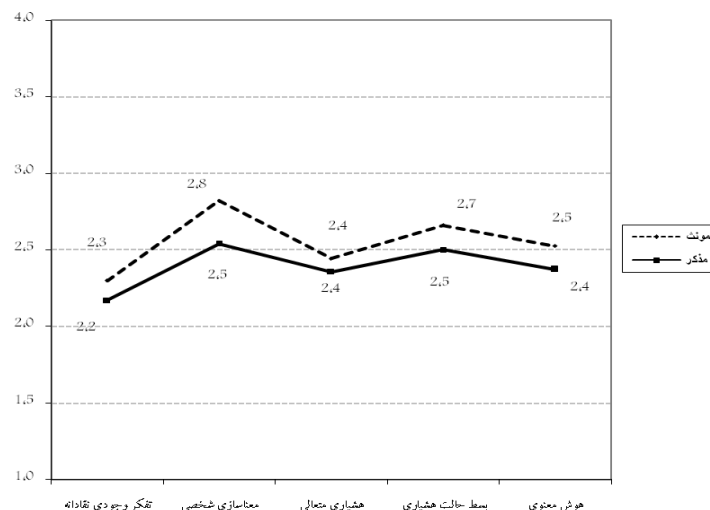
عدد ۲ در نمره‌گذاری هر سؤال حد وسط است. ۲ (ضربدر) تعداد سؤالات آن مؤلفه = معیار

مقایسه *

ارزیابی وضعیت سبک مقابله‌ای مذهبی در بین دانشجویان دانشگاه پیام نور و ارتباط آن با هوش معنوی

طبق داده‌های جدول ۶؛ مقادیر t محاسبه شده و $P < 0/01$ نشان می‌دهند که میانگین هوش معنوی و مؤلفه‌های آن شامل تفکر وجودی نقادانه، معناسازی شخصی، هشیاری متعالی و بسط حالت هشیاری هم در بین دانشجویان مونث و هم در بین دانشجویان مذکر از حد وسط‌های احتمالی (میانگین مفهومی) متناسب خود به طور معنی‌داری بالاتر است. بنابراین وضعیت هوش معنوی و مؤلفه‌های آن شامل تفکر وجودی نقادانه، معناسازی شخصی، هشیاری متعالی و بسط حالت هشیاری هم در بین دانشجویان دختر و هم در بین دانشجویان پسر به طور معنی‌داری بالاتر از حد متوسط است.

ولی الله خوش طینت

نمودار ۱: وضعیت هوش معنوی و مؤلفه‌های آن به تفکیک دانشجویان دختر و پسر

۲- وضعیت سبک مقابله‌ای مذهبی در بین دانشجویان دانشگاه پیام نور به

تفکیک دختر و پسر چگونه است؟

جدول ۷: وضعیت سبک مقابله‌ای مذهبی در بین دانشجویان به تفکیک دختر و پسر

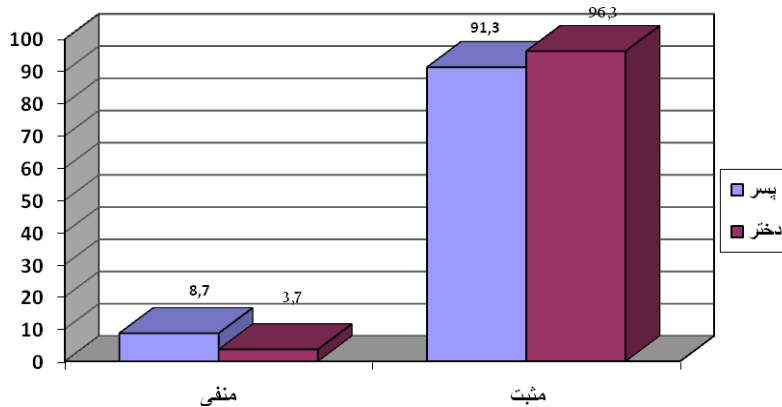
جنسیت			نوع سبک مقابله‌ای	
			مثبت	منفی
			کل	
مؤنث			۲۹۷	۱۱
درصد از جنسیت			۹۶/۳	۳/۷
درصد از سبک			۷۴/۳	۵۵/۰
مذکر			۱۰۳	۹
درصد از جنسیت			۹۱/۳	۸/۷
درصد از سبک			۲۵/۸	۴۵/۰
کل			۴۰۰	۲۰
درصد از جنسیت			۹۵/۰	۵/۰
درصد از سبک			۱۰۰	۱۰۰

$$P < 0.05 \text{ و } df = 1, X^2 = 4.1$$

طبق داده‌های جدول ۷؛ صرف‌نظر از جنسیت؛ از بین ۴۰۰ نفر پاسخ‌گو، ۲۰ نفر از دانشجویان معادل ۵ درصد دارای سبک مقابله‌ای منفی و ۳۸۰ نفر معادل ۹۵ درصد دارای سبک مقابله‌ای مثبت هستند.

در تفکیک جنسیتی از بین ۲۹۷ نفر دانشجوی مؤنث، ۱۱ نفر معادل ۳/۷ درصد دارای سبک مقابله‌ای منفی و ۲۸۶ نفر معادل ۹۶/۳ درصد دارای سبک مقابله‌ای مثبت هستند. هم‌چنین از بین ۱۰۳ نفر دانشجوی مذکر؛ ۹ نفر معادل ۸/۷ درصد دارای سبک مقابله‌ای منفی و ۹۴ نفر معادل ۹۱/۳ درصد دارای سبک مقابله‌ای مثبت هستند.

مقدار $X^2(1) = 4.1$ محاسبه شده با توجه به $P < 0.05$ ؛ در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار است. به عبارتی جنسیت دانشجویان و نوع سبک مقابله‌ای آنان با هم‌دیگر وابستگی معنی‌دار دارند.

نمودار ۲: نمودار درصد فراوانی نوع سبک مقابله‌ای به تفکیک جنسیت

۳- آیا هوش معنوی؛ پیش بین مناسبی برای سبک مقابله‌ای مذهبی است؟

جدول ۸: جدول ضرایب قبل از ورود متغیرهای پیش بین به مدل

پیش‌بینی شده			مشاهده شده		
درصد تصحیح شده	سبک مقابله‌ای		سبک مقابله‌ای	منفی	گام صفر
	مثبت	منفی			
۰	۲۰	۰	مثبت	منفی	
۱۰۰	۳۸۰	۰	مثبت	مثبت	
۹۵			درصد کل		

نتایج جدول ۸؛ نشان داد که بدون متغیرهای پیش بین و قبل از ورود آنها به مدل، در کل ۹۵ درصد پیش‌بینی‌ها درست می‌باشد. در بین سبک‌های مقابله‌ای مثبت، تمام پیش‌بینی‌ها درست و در بین سبک‌های مقابله‌ای منفی تمام پیش‌بینی‌ها نادرست بوده است.

جدول ۹: جدول ضرایب بعد از ورود متغیرهای پیش بین به مدل

پیش‌بینی شده			مشاهده شده		
درصد تصحیح شده	سبک مقابله‌ای		منفی	سبک مقابله‌ای	گام اول
	مثبت	منفی			
۰	۲۰	۰	منفی	سبک	اول
۱۰۰	۳۸۰	۰	مثبت	مقابله‌ای	
۹۵			درصد کل		

نتایج جدول ۹؛ نشان داد که پس از ورود متغیرهای پیش بین تفاوتی در وضعیت پیش‌بینی رخ نداده است. به بیان دیگر با متغیرهای پیش بین و قبل از ورود آنها به مدل، در کل ۹۵ درصد پیش‌بینی‌ها درست می‌باشد. در بین سبک‌های مقابله‌ای مثبت، تمام پیش‌بینی‌ها درست و در بین سبک‌های مقابله‌ای منفی تمام پیش‌بینی‌ها نادرست بوده است.

در مجموع می‌توان با اطمینان ۹۹ درصد ادعا نمود که متغیرهای هوش معنوی توان تبیین معنی‌دار سبک‌های مقابله‌ای را ندارند.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش نشان داد که میانگین هوش معنوی و مؤلفه‌های آن شامل تفکر وجودی نقادانه، معناسازی شخصی، هشیاری متعالی و بسط حالت هشیاری هم در بین دانشجویان مؤنث و هم در بین دانشجویان مذکر از حد وسط‌های احتمالی (میانگین مفهومی) متناسب خود به طور معنی‌داری بالاتر است. بنابراین وضعیت هوش معنوی و مؤلفه‌های آن شامل تفکر وجودی نقادانه، معناسازی شخصی، هشیاری متعالی و بسط حالت هشیاری هم در بین دانشجویان دختر و

هم در بین دانشجویان پسر به طور معنی داری بالاتر از حد متوسط است. این یافته در پژوهش زاهد و معینی کیا (۱۳۸۹ش.) نیز تایید شده است. یافته‌های فوق با توجه به مفاهیم هوش معنوی، منطقی به نظر می‌رسند زیرا که در هوش معنوی «سود جستن از منابع معنوی» مطرح است و این سود جستن در هوش معنوی به عنوان هوش قلمداد می‌شود و هوش عبارت است از «مجموعه‌ای از توانایی‌ها که به فرد اجازه می‌دهد بر اساس یک محیط فرهنگی ویژه مشکلات را حل کند و یا تولیدات مناسبی داشته باشد» (ایمونز، ۲۰۰۰م.). با بیانی دیگر، زوهار و مارشال (۲۰۰۰م.) هوش معنوی را به عنوان استعداد ذهنی می‌دانند که فرد آن را در حل مسائل معنوی و ارزشی خود به کار می‌گیرد و زندگی خود را در گستره‌ای از معنا قرار می‌دهد و یا ایمونز (۲۰۰۰م.) هوش معنوی را این گونه تعریف می‌کند: هوش معنوی نوعی هوش غائی است که مسایل معنایی و ارزشی را به ما نشان داده و مسایل مرتبط با آن را برای ما حل می‌کند. هوشی است که اعمال و رفتار ما را در گستره‌های وسیع از نظر بافت معنایی جای می‌دهد و هم چنین معنادار بودن یک مرحله از زندگی‌مان را نسبت به مرحله دیگر مورد بررسی قرار می‌دهد. در یک بررسی کامل‌تر (غباری بناب و همکاران ۱۳۸۶ش.) براساس متون مذهبی، مؤلفه‌های ذیل را برای هوش معنوی بر شمرده است:

- ۱- مشاهده وحدت در ورای کثرت ظاهری، ۲- تشخیص و دریافت پیام‌های معنوی از پدیده‌ها و اتفاقات، ۳- سؤال و دریافت جواب معنوی در مورد منشأ و مبدأ هستی (مبدأ و معاد) ۴- تشخیص قوام هستی و روابط بین فردی بر فضیلت عدالت انسانی، ۵- تشخیص فضیلت فراروندگی از رنج و خطا و به کارگیری عفو و گذشت در روابط بین فردی، ۶- تشخیص الگوهای معنوی و تنظیم رفتار بر مبنای الگوی معنوی، ۷- تشخیص کرامت و ارزش فردی و حفظ و رشد و شکوفایی این

کرامت، ۸- تشخیص فرایند رشد معنوی و تنظیم عوامل درونی و بیرونی در جهت رشد بهینه این فرایند معنوی، ۹- تشخیص معنای زندگی، مرگ و حوادث مربوط به حیات، نشور، مرگ و برزخ، بهشت و دوزخ روانی، ۱۰- درک حضور خداوندی در زندگی معمولی، و یا مواردی همچون ۱۱- هوش معنوی باعث فهم آیات قرآنی می‌شود و موجب می‌گردد افراد، کلام انبیا را راحت‌تر و با عمق بیشتر درک نمایند، ۱۲- هوش معنوی در فهم داستان‌های متون مقدس و استنباط معنای نمادین این داستان‌ها کمک فراوانی می‌کند، ۱۳- هوش معنوی که در قرآن در مورد صاحبان آن صفت اولوالالباب به کار رفته است، باعث می‌شود افراد به جوهره حقیقت پی ببرند و از پرده‌های اوهم عبور نمایند. با توجه به ویژگی‌های فرهنگی و مذهبی شهر اردبیل و نیز دانشجویان پیام نور هم‌سویی بین یافته‌ها و مفاهیم مطرح شده مشهود است.

از بین دانشجویان معادل ۵ درصد دارای سبک مقابله‌ای منفی و معادل ۹۵ درصد دارای سبک مقابله‌ای مثبت هستند؛ این نتایج نیز به نوعی یافته‌های بالا را تایید می‌نمایند. اما متغیرهای هوش معنوی توان تبیین معنی‌دار سبک‌های مقابله‌ای را ندارند؛ که خود می‌تواند ناشی از این واقعیت باشد که اغلب دانشجویان، دارای سبک مقابله‌ای مثبت بوده‌اند و پیش‌بینی در جامعه‌ی همگن، اغلب معنی‌دار نمی‌باشد.

پیشنهادهات

- هوش معنوی به دلیل پیوندش با معنویات و ارزش‌ها می‌تواند به انسان قدرت تغییر و تحول بدهد و او را در حل مسایل و مشکلات فرهنگی و معنوی یاری دهد. با توجه به این که هوش معنوی همانند سایر هوش‌ها قابلیت ارتقا

دارد، از طریق تحول هوش معنوی می‌توان دانشجویان را در حل مشکلات خویش در ارتباط با مبدا هستی یاری نموده آنان را برای حل بهتر و اثربخش‌تر مشکلات فرهنگی و اجتماعی پیش رویشان آماده نمود.

- با توجه به این که جامعه‌ی ما، یک جامعه‌ی دینی است و طبیعتاً بایستی هوش معنوی جایگاه ویژه‌ای در آن داشته باشد لذا انجام پژوهش‌های بیشتر و گسترده‌تری در این زمینه انتظار می‌رود.

- در ارتباط با هوش معنوی و با توجه به فرهنگ جامعه ایران، ابزار معتبر و استاندارد کافی در دسترس نمی‌باشد لذا بهتر است محققان محترم در خصوص اعتباریابی و هنجاریابی ابزارهایی در این زمینه اقدام نمایند.

- با توجه به اهمیت هوش معنوی در تمامی ابعاد زندگی، ضرورت دارد مسئولین و خانواده‌ها در خصوص هوش معنوی و راه‌های تحول آن به ویژه در فرزندان اطلاعاتی کسب نمایند.

محدودیت‌های پژوهشی

با توجه به این که ویژگی‌های روان‌سنجی پرسش‌نامه‌های مورد استفاده کاملاً برای دانشجویان سیستم آموزش از دور بررسی نشده بود و در این پژوهش هم صرفاً به بررسی پایایی اکتفا شد، احتمال خطای ابزار وجود دارد. احتمال دارد پاسخگویان به طور واکنشی به سؤالات پرسش‌نامه پاسخ داده باشند. ویژگی‌های علوم انسانی در کل و متغیرهای موجود در این پژوهش به طور خاص نسبی نبوده و به طور مجازی نسبی در نظر گرفته شد که احتمالاً یافته‌های تحقیق را تحت‌الشعاع قرار دهد. نمونه‌ی انتخابی دانشجویانی بوده‌اند که در پردیس دانشگاهی حضور پیدا نموده‌اند. این مورد می‌تواند یافته‌ها را تحت تأثیر قرار دهد.

با توجه به اینکه مطالعات انجام یافته در زمینه‌ی ارتباط بین متغیرهای مورد مطالعه در این پژوهش اغلب به صورت دو متغیره بوده و چند متغیری نبوده است لذا امکان بحث بیشتر مقدور نمی‌باشد.

پی‌نوشت‌ها

- 1- coping
- 2- spiritual coping
- 3- Koenig, H.G.
- 4- Pargament, K. L.
- 5- Call
- 6- Spiritual intelligence self- report inventory
- 7- King, D.
- 8- critical existential thinking (CET)
- 9- personal meaning production (PMP)
- 10- transcendental awareness (TA)
- 11- conscious state expansion (CSE)
- 12- religious coping scale

فهرست منابع

- حسنی واجاری، کتایون؛ بهرامی احسان، هادی. (۱۳۸۴ش)، نقش مقابله مذهبی در خوشبختی معنوی در تبیین سلامت روان. *مجله روان‌شناسی*، ۳، ۲۴۸-۲۶۰.
- زاهد بابلان، عادل؛ معینی کیا، مهدی. (۱۳۸۹ش)، بررسی رابطه بین هوش معنوی و هویت دینی در بین دانشجویان دانشگاه محقق اردبیلی. *گزارش پژوهشی*. دانشگاه محقق اردبیلی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه روانشناسی.
- سید موسوی، پریسا؛ وفایی، مریم؛ رسول‌زاده طباطبایی، کاظم؛ نادعلی، حسین. (۱۳۸۷ش)، رابطه راهبردهای مقابله مذهبی با تعالی پس‌ضربه‌ای و درماندگی در دانشجویان. *روانشناسی معاصر*، ۱، ۹۲-۱۰۱.
- شعاع کاظمی، مهرانگیز. (۱۳۸۸ش)، رابطه مقابله‌های مذهبی و سلامت روان در بیماران مبتلا به تصلب چندگانه بافت (MS). *فصلنامه روان‌شناسی کاربردی*، ۱، ۵۷-۶۶.
- عظیمی، حمیده؛ زرغامی، مهران. (۱۳۸۱ش)، بررسی مقابله مذهبی و میزان اضطراب در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مازندران در سال تحصیلی ۷۸-۷۹. *مجله علوم پزشکی مازندران*، ۳۴، ۳۷-۳۹.
- غباری بناب، باقر؛ سلیمی، محمد؛ سلیانی، لیلا؛ نوری مقدم، ثنا. (۱۳۸۶ش)، هوش معنوی. *فصلنامه علمی-پژوهشی/اندیشه نوین دینی*، سال سوم، ش ۱۰، ص ۴۶-۱۲۵-۱۴۷.
- Call, T.L. (2007), The role of religious resources for older adults coping with illness. *Journal of Pastoral Care & Counseling*. 57(2): 211-240.
- Emmons, R. A. (2000), Is Spirituality intelligence? Motivation, Cognition, and the psychology of ultimate Concern. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 10 (1), 3-26.

- Koenig, H. G., Weiner, D.K., Peterson, B. L., Meador, K. G., & Keefe, F. G. (1997), Religious Coping in thenursing home: *a biopsychosocial model*. *International Journal of Psychiatry in Medicine*, 27(4), 365-374.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970), Determining sample size for research activities. *Educational psychological Measurement*, 30, 607-610.
- Pargament, K. I. (1997), *The psychology of religion and coping*. New York, Guilford Press.
- Pargament, K. I., Koenig, H. G., & Perez, L. M. (2000). The many methods of religious coping: development and initial validation of the RCOPE. *Journal of Clinical Psychology*, 56, 519-543.
- Zohar, D., Marshall, I. (2000), *SQ- spiritual intelligence*, The ultimate intelligence. USA, New York, NY, Bloom Burg.

یادداشت شناسه مؤلف

ولی الله خوش طینت: استادیار گروه الهیات و علوم اسلامی دانشگاه پیام نور، اردبیل، ایران.
نشانی الکترونیک: vkhoshtinat@gmail.com

Assessing the status of religious coping styles among students of PNU and its relationship to Spiritual Intelligence

Valiollah Khoshtinat

Abstract

In order to assess the status of religious coping styles among students of PNU and its relationship to spiritual Intelligence a study was between sophomore students studying in the academic year 2010-2011 in Ardabil Payame Noor University. About 400 students were selected using cluster random sampling method. The analysis showed that spiritual Intelligence and its components including the existential status of critical thinking, personal interpretation, divine consciousness and transcendental consciousness are significantly higher than average among male and female students. But spiritual link among the male students is about the average. Meanwhile 5 percent of those students had negative coping and 95 percent had positive coping strategy. In addition, the spiritual intelligence variable was not a good method for explaining the significant meaningful contrast styles. In general, it can be said that most of the students have been positive coping style and the prediction in a homogeneous society, is not often significant

Keywords

Spiritual Intelligence, Critical Thinking, Coping Styles, Religion.